

СТРОФІКА ТА РИМУВАННЯ У ПОЕЗІЯХ ЗБІРКИ ВАСИЛЯ ПАЧОВСЬКОГО «РОЗСИПАНІ ПЕРЛИ»**Борис БУНЧУК, Наталія РЕУЦЬКА,**Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
Чернівці, (Україна)**STROPHE AND RHYME IN VASYL PACHOVSKY'S POETIC COLLECTION «SCATTERED PEARLS»****Borys BUNCHUK, Natalia REUTSKA,**

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi (Ukraine),

b.bunchuk@chnu.edu.ua, renatalex1996@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0302-9875>

ResearcherID D-9513-2016

Bunchuk Borys, Reutska Natalia. Strophe and Rhyme in Vasyl Pachovsky's Poetic Collection «Scattered Pearls».

The article under study presents the analysis of Vasyl Pachovsky's collection «Scattered Pearls» (1901) in terms of strophe and rhyme. **The aim** is to offer a brief overview of certain literary judgements on strophe and rhyme in the poet's first book (judgements by B. Bunchuk, E. Balan, N. Mushyrovskya), as well as includes the speculations on these two phenomena in «Scattered Pearls» in the works by O. Kaminchuk, N. Naumenko, and others.

The authors apply the statistical **method** of regarding strophe and rhyme in V. Pachovsky's poetry. This approach makes it possible, firstly, to objectively trace the evolution of the poet's versification; secondly, it is a good material for comparison with similar data on the works of other poets. As a comparative material, the article briefly presents statistical material in the collections that preceded «Scattered Pearls» by I. Franko, P. Karmansky, and B. Lepkyi, as well as a description of strophe and rhyme in Western Ukrainian poetry of the late XIX century. **Sources of the article.** The analysis of 116 poems of V. Pachovsky's first collection has revealed that the poet used only strophic forms (monostrophic – 98.3 %, multistrophic – 1.7 %). In monostrophic poems, nine types of strophes (trimeter, tetrameter, pentameter, hexameter, heptameter, octameter, nonameter, decameter, dodecameter) have been attested. Among them, prevail hexastrophic, pentastrophic, and tetrastrophic ones, whereas the rest of the strophes are present in only one or three poems. The poet presented five methods and twenty-seven schemes of rhyming (taking into account the combination of different rhyme schemes, the number is considerably higher).

Conclusions. The comparison of these data with similar statistic material on the poetic works by I. Franko, P. Karmansky, B. Lepkyi in the late XIX century (in particular, Western Ukrainian poetry of that period) naturally reveals the following common features: dominance of strophic poems, significant predominance of monostrophic poems, approximately equal proportion of tristrophic, pentastrophic, heptastrophic, nonastrophic, decastrophic, and dodecastrophic works. The proportion of tetrameters with paired rhyme was similar. There are also certain differences: a much smaller number of multistrophic, tetrastrophic, and octastrophic works, the absence in V. Pachovsky's works of bistrophic stanzas in monostrophic poems, as well as solid stanza forms, and vice versa – a significantly higher percentage of hexastrophic poems. Most of the identified differences can be explained both by V. Pachovsky's attraction to folklore, literary and song forms (e.g., T. Shevchenko) and strophe-rhyme structures of other poets (e.g., H. Heine), and by the poet's personal versioning preferences.

Key words: *literature, poetry, prose, poetics, tropes, versification, strophe, rhyme.*

Постановка наукової проблеми та її значення. Про строфічну будову та римування поетичних творів Василя Пачовського, які склали поетову збірку «Розсіпані перли» (1901), як про одну з виразних ознак його віршової поезики, маємо лише окремі літературознавчі судження. Його спеціальне вивчення дає можливість, по-перше, простежити розвиток віршування поета; по-друге, є добрим матеріалом для зіставлення з аналогічними даними щодо творчості інших авторів.

Аналіз останніх досліджень. Б. Бунчук у статті «Про вірш Василя Пачовського (на матеріалі поезії збірки «Розсіпані перли»)» (2001), стисло розглянувши строфіку віршів другого (1933 року) видання збірки, дійшов таких висновків: «В. Пачовський використав дев'ять видів строф: від двовірша до десятивірша. Найчастіше вдавався до шестивірша (50 творів),

катрена (47), п'ятивірша (17). У межах використаних строфічних форм явив 50 (!) схем римування»¹.

Е. Балла у першому розділі монографії «Поетика лірики Василя Пачовського» (2008) – «Фольклоризм як стильова домінанта ранньої лірики В. Пачовського (збірка «Розсіпані перли»)» – стверджувала: «У збірці «Розсіпані перли» автор послуговується великою кількістю різноманітних ритмічно-інтонаційних цілостей, починаючи від трирядкових («Як зазуля весну чує») до дванадцятирядкових («Розцвілися вишні...»). Найбільш продуктивні з них – це катрени з різними формами римування – абаб («Вийди серденько», «Зашуміли густі лози» та ін.), ааба («Як вітер повіє...»); п'ятирядкова строфа з римуванням ааббв («Пташка пташку доганяє...»), абабв («Ой як банда загриміла...»), аабаб («Із дня на день я виглядаю...»), абабб («Сідаймо на човен обоє...»), абааб (одна з найбільш

¹ Bunchuk B. Vasyl Pachovsky's Verse (Based on the Collection «Scattered Pearls»), *Vasyl Pachovsky in terms of Ukrainian culture: scientific journal* [materials of the All-Ukrainian scientific conference on the occasion of the 120th anniversary of V. Pachovsky's birth in Uzhhorod and Berehove], Uzhhorod National University, Transcarpathian regional branch of the Congress of Ukrainian Intellectuals; compiled by B. Halas, Uzhhorod, Publishing House «Zakarpattia», 2001, P. 71-74, P. 73 [in Ukrainian].

частовживаних – «Звалився дуб, ялиця впала», «Як щойно, щойно зазоріє» тощо); шестирядкова з такими типами римування: найпоширеніша аабвбб («На крилах всіх пісень своїх», «Із-за гори вітер віє...»), а також абвбб («Розсипані перли»), абавбб («Дзюно моя, зірко...»), аабвб («В ярім лісі від доріжки...»), абавбб («Ой маю ж я жаль глибокий...») і т.п.²

Вартим уваги видається і такий висновок дослідниці щодо віршованої творчості письменника: «Більше користування строфічними формами стає невід'ємною ознакою його оригінально-авторського підходу до використання народнописенних надбань і характерною прикметою його модерного поетичного стилю»³.

Н. Мушировська в авторефераті кандидатської дисертації «Поетична творчість Василя Пачовського у контексті української літератури першої половини ХХ століття» (2011) узагальнила щодо віршів автора загалом: «Строфічна композиція В. Пачовського, виконуючи завдання музичності, пов'язана з народною піснею, романсом, побудована на кільцевому повторі, чому сприяло знайомство з європейською та східною поезією. <...> Поширеними є нерівнострофічність, астрофізм та явища, що межують з прозою»⁴.

Вкраплення міркувань про строфіку та римування в поезіях «Розсипаних перлів» фіксуємо також у працях О. Камінчук (2005)⁵, Н. Науменко⁶ та ін.

Можливими джерелами форми віршів «Розсипаних перлів» дослідники вважають народні та літературні українські пісні, поезію Г. Гайне та ін. Це питання є темою окремого спеціального дослідження.

Мета роботи – статистично розглянути строфіку та римування поезій, що увійшли до збірки В. Пачовського «Розсипані перли», зіставити одержані дані з аналогічним матеріалом щодо творчості 90-х років ХІХ століття І. Франка, П. Карманського, Б. Лепкого зокрема та західноукраїнської поезії загалом.

Виклад основного матеріалу. Збірці «Розсипані перли» В. Пачовського передували принаймні дві українські книжки любовної лірики – «Зів'яле листя» І. Франка (1896) та «З теки самоубивці» П. Карманського (1899). Як порівняльний матеріал стисло окреслимо статистичні показники щодо строфіки та римування в цих збірках.

У «Зів'ялому листі», куди увійшла 61 поезія, строфічних – 59 (96,7%), нестрофічних – 2 (3,3%) (сюди вналежнюємо два твори, композиція яких навіває уявлення про періоди – перший вірш «другого жмутку» – «В Перемишлі, де Сян пливе зелений...» та четверта поезія «третього жмутку» – «В алеї нічкою літною...»). Римовані – 57 (93,4%), неримовані – 4 (6,6%).

Серед строфічних поезій 56 – монострофічні (95%); 3 – різнострофічні (5%). Безумовно переважають твори

з катреною будовою – 38 (67,8% від монострофічних). Серед них домінують поезії з перехресним римуванням (36,8%). Схеми: АВАВ, аВаВ (обоє по 35,7%) та АВАВ (28,6%). 31,5% становлять катрени з неповним римуванням (найчастіше – АВСВ (58,3%), АВСВ (25%), по одному разові – аВсВ та а'вс'в). Вірші з нетотожним римуванням становлять 26,3%. З них – 80% поезії з різноспособовим римуванням, 20% – твори з різносхемним перехресним римуванням. Одна поезія з моноримою. Неримований лише один твір.

На другій позиції – 8-віршові твори – 4 (7,1% від монострофічних). З них вирізняємо 2 поезії, написані октавами з римуванням аВаВаВСС, одну – з римуванням аВаВсСd, одну – з несистемними «римованими сплетами».

По 5,3% припадає на 5-віршові поезії (римування АВААВ, аваав та один неримований), 6-віршові твори (тернарне римування ААВССВ та аавсСВ) та сонети (римування аВаВ аВаВ СdСd, аВВа аВВа СdС СdС, аВаВ ВааВ ССd ЕЕd).

По 3,6% припадає на двовіршові з римуванням АА та тривіршові поезії (тут маємо терцину з римуванням аВа ВсВ і т.д. та один неримований твір). 1,7% становить єдиний твір з двадцятичотирирядковими строфами і парним римуванням аа – «Я хтів життю кінець зробити...».

Різнострофічні твори характеризуються парним (АА) та несистемним різноспособовим римуванням, нестрофічні – несистемним римуванням та неримовані.

Збірку П. Карманського «З теки самоубивці» склали 60 поезій. Всі вони строфічні. 56 (93,3%) – монострофічні, 6,7% – різнострофічні. Усі поезії римовані.

Найбільше творів мають катренну будову – 83,9% від монострофічних. У катренах використано перехресне римування – 72,3% від усіх катренів. Переважає схема АВАВ (45% від цих катренів із перехресним римуванням), аВаВ (22,5%) та різносхемне перехресне римування (19,3%). Крім них, зафіксовано ще схеми АВАВ та аваав.

Катрени з оповитим римуванням становлять 10,6% (АВВА і авва). По 8,5% творів припадає на чотиривірші з парним (більше – ААВВ, менше – авсв) та неповним римуванням (більше – АВСВ, менше – авсв). 4,2% катренних творів характеризуються різноспособовим римуванням.

П'ятивіршові поезії становлять 5,3% від монострофічних (схеми римування: ААВВС, АвАВА, аваВС).

По 3,6% припадає на 2-віршові (зі схемами АА; АА і аа) та 6-віршові (зі схемами АВВАСС та ААВВс'd) твори.

² Balla E. Poetyka liryky Vasylya Pachovs'koho: monohrafiya [Poetics of Vasyl Pachovsky's Lyrics: Monograph], Uzhhorod: Lira, 2008, P. 44-45 [in Ukrainian].

³ Ibidem, P. 45.

⁴ Mushyrov's'ka N. Poetychna tvorchist' Vasylya Pachovs'koho u konteksti ukrayins'koyi literatury pershoi polovyny XX stolittya: avtoref. dys. kand. filol. nauk. 10.01.01. ukrayins'ka literatura [Poetic Works by Vasyl Pachovsky in Terms of Ukrainian Literature of the First Half of the XX Century], Abstract of the PhD Thesis 10.01.01: Ukrainian Literature, Kyiv, 2011, P. 13 [in Ukrainian].

⁵ Kaminchuk O. Khudozhnii dyskurs ukrayins'koyi poeziyi kintsya XIX – pochatku XX st. [Literary Discourse of Ukrainian Poetry of the Late XIX – Early XX Centuries], Kyiv: Ped. Presa, 2009, P. 241, 252-253, etc. [in Ukrainian].

⁶ Naumenko N. «Vynna kart» ukrayins'koyi modernists'koyi liryky [«Wine Card» of Ukrainian Modernist Lyrics], *Zakarpats'ki filolohichni studiyi* [Zakarpattia Philological Studies], Uzhhorod National University, 2019, Issue 4, Vol. 1, P. 112-117, P. 11 [in Ukrainian].

По одному разові (1,8 %) поет вдався до дев'ятивірша (схеми АВАВССДДС і АВВАССДДС) та амфібрахічного сонета на 4 рими (АВВА АВВА ССД ССД).

Для різнострофічних творів характерне довільне римування.

Варто також бодай стисло проаналізувати версифікацію 90-х років майбутнього «побратима» В. Пачовського по «Молодій Музі» – Б. Лепкого. За підрахунками Р. Пазюка, який обстежив 32 ранні поетові твори, «У творчому доробку Б. Лепкого 90-х років ХІХ ст. репрезентовано як строфічні (81 %), так і астрофічні (19 %) вірші. Серед монорозмірних структур першість належить катренам (69 %). Другою за частотністю використання є п'ятивіршова форма (19 %). Канонізовані строфи репрезентовані лише двома сонетами: на 4 і 5 рим (АВВААВВА ССС ДДД та АbAb AbAb Cdc dcc)»⁷.

Нарешті, як версифікаційне «гло» подамо інформацію щодо строфіки та римування в загальноукраїнській поезії 90-х років ХІХ століття загалом, що ними люб'язно поділилася О. Любімова. За її підрахунками, строфічні поезії становили 97 % від усіх віршованих таворів. 94 % від усіх строфічних віршів були рівнострофічними. З них 7,4 % характеризувалися дворядковою будовою з римуванням АА, іноді – аа. У терцетних творах (1,4 % від строфічних текстів) застосовувалося римування аВа Всс, ааа bба, ааа bbb ссс, неримована форма. Катренна будова була властива 60,4 % рівнострофічних творів. 50 % катренів мали перехресне римування (AbAb, aBaB, АВАВ, abab, a'Ba'B), 28 % – неповне (ХАХА, ХаХа, аХаХ, х'ах'а, х'а'х'а', х'Ах'А, ХАх'А, х'аХа), 11,4 % – поєднання кількох видів римування в межах одного твору, 5,3 % – парне (ААbb, ААВВ, aabb, a'a'bb), 3,2 % – оповите (AbbA, АВВА, аВВа), 0,3 % – з моноримою. 1,8 % катренних поезій – неримовані. П'ятирядники були характерні для 5,6 % від усіх рівнострофічних поезій (схеми римування: АВААВ, аВааВ, абааВ, АВВАА, АВАВс, ааВВ, AbAbC, аВСС та змішані форми). Шестивірші становили 6,2 % (схеми римування: ААb ССb, ааВссВ, ААВССВ, АВВСС, AbAAbb, ААВССД, АВССДД).

Септину (1,2 %) застосовували з такими схемами римування: АВВАССВ, АВССАВ, AbbАССА, ААВССbb, АВВАВс, АВВААСС, AbAbcdc.

Восьмирядники становили 5,8 % усіх рівнострофічних поезій десятиліття зі схемами AbAbAbCC, aBaBcDcD, ААВВССДДС, АВВССДДА, ААВССbDD, AbCbDbAb, ААВВССДД, AbAbCACA, ABCBDEFE, ababccbb.

Дев'ятирядкові строфи властиві 0,7 % (схеми римування: aBaBcDccD, AbAbCdECd, aBaCDBBc, aBaCCBBCC).

Десятирядниками укладено 2 % рівнострофічних віршів (налічується десять схем римування), рідкісними

виступають дванадцятирядкові твори. Тверді строфічні форми: секстиною та тріолетом написано одиничні твори, терцинами – 0,8 %, октавою – 1 %, сонетну будову мали 5,3 % творів (схем римування надзвичайно багато).

Нерівнострофічними творами укладено 6 % від усіх строфічних віршів періоду. Нестрофічні твори (3 %) здебільшого неримовані, рідко – з несистемним римуванням.

Дані наводяться без врахування творчості В. Пачовського.

Перейдемо до строфіки та римування поезій, що склали збірку В. Пачовського «Розсипані перли». Усі 116 творів віршованої книжки – строфічні. З них 114 (98,3 %) є монострофічними. Переважають поезії, написані шестивіршами – 45 (39, 5 % від монострофічних). Поділяємо їх на дві групи: перша – з тернарним римуванням (33, ≈73,3 % від шестивіршів); друга – з іншими схемами римування (12, ≈26,7 % від шестивіршів). Шестивірші з тернарним римуванням в аспекті схем римування групуються у шість підвидів (перші п'ять – з моноримуванням):

1. Зі схемою римування ААbССb. Таких поезій найбільше – 20 (60,6 % від творів з тернарним римуванням). 16 з них мають розмір чотиристопового хоря, очевидно усвідомлювану автором як народнописенну. Таку форму поет використовував найчастіше. Наприклад:

Ой щебечуть соловії,
Розвивають ся лелії,
Цьвіті сиплять ся з вишень:
Пара голубів гуркоче
Наче слухати не хоче
Соловейкових пісень⁸.

До шестивіршів Х4 з римуванням ААbССb В. Пачовський вдавася у творах не лише з пісенною, а й говірною інтонацією:

То є штука, я не пхаю
Тут ідей – настроєм маю
«Нагу душу» розбудить! —
Отже: Скрипки сумно грають,
А розлучені гуляють —
Скрипки плачуть, бас гудить...⁹.

2. П'ять разів (15 % від шестивіршів з тернарним римуванням) поет використав схему ААВССВ. Усі ці вірші мають розмір Х 4, 4, 3, 4, 4, 3 («Скрізь весело труби трублять...», «Чого кричеш гайворонне...», «Ой зазулька вилітала...», «Чую, чую через пташку...», «Не зазулька надлетіла...»). Наведемо однострофічну поезію «Скрізь весело труби трублять...»:

Скрізь весело труби трублять:
Всі дівчата мене люблять,
Я їх не займаю;
Одна трубка сумно трубить:
Та одна мене не любить,
Котру я кохаю!¹⁰.

⁷ Paziuk R. Virshuvannya Bohdana Lepkoho pershooho periodu tvorchosti (90-ti roky KHIKH st.) [Bohdan Lepkyi's Versification of the First Period of Creative Activities (the 90s of the XIX Century)], *Filolohichni traktaty* [Philological Treatises], Sumy State University, 2013, Vol.5, N 3, P. 164-173, P. 9 [in Ukrainian].

⁸ Pachovsky V. Pachovs'kyu V. Rozsypani perly: pisni tay virshi [Scattered Pearls: Songs and Verses], Lviv, 1901, P. 89 [in Ukrainian].

⁹ Ibidem, P. 102.

¹⁰ Ibidem, P. 27.

3. Тричі (у поезіях «(В альбом Галі С. і Наді Ш.)», «Ой ти сьмішку, сьмій ся, сьмій!»), «Як мине дитинний рай...» (9 % від «тернарників»)) застосовано схему aab'cсb'. Наприклад:

Або верну, або ні,
Ти другому, не мені
Вже судила ся;
Як полинеш попри нім,
Хоч згадай колись, у кім
Ти любилася¹¹.

4. Схема aaVccV характерна для віршів «Втікаю з того дому знов...», «Шумка». Наведемо строфу з поезії «Втікаю з того дому знов...»:

Твій плач почув я зза дверей,
Твій крик з придавлених грудий
І хтів назад втікати,
Та жаль мене вперед волік —
Ох, коб я ліпше був утік,
Як я мав там стояти!¹²

5. Римування aabccb властиве шестивіршам поезії «На крилах всіх пісень своїх...»:

Бо хто в далекій стороні
Заплаче, Дзюню, по мені?..
А ти, а ти в той день,
Як вдарить похоронний дзвін,
Почуєш, Дзюню, відгомін
І плач моїх пісень!¹³

6. Цей підвид складають дві поезії з різносхемним тернарним римуванням: «Гей закуй мені, зазуле...» (AAbCCb і AAb'CCb') та «Орлиний лет» (aaVccV, a'a'VccV, a'a'Vc's'V).

Групу шестивіршових творів з іншими схемами римування також поділяємо на дві підгрупи. Перша – з моноримуванням (AAABBA – «Знов журю ся, ой журю ся...»); ABACBC – «Сумно мені, сумно...», «Дзюню, моя зірко...»; ABCABC – «За лебідку круки б'ють ся...»; AbAcсb – «І знов я в тебе в гостях дома...», «На дворі вітер дув холодний...»; AVcAVc – «Хто в ночі йде по цвинтарі?»; AbCbDb – «Розсипані перли (В альбом Дзюні Х.)».

Другу підгрупу шестивіршових творів складають поезії з різностоповим та різносхемним римуванням: AAABVc і AABVVc («Ой я маю вже надію...»), AAVc'Vc', AAVcVc і AAAb'Ab' («В ярім лісі від доріжки...»), AbACCb, Ab'ACCb' і Ab'AAAAb' («Ой маю ж я жаль глибокий...»), AAb'CCb', AAbCCb і AVcDEc («Сидить лебідь над водою...»).

Другою за частотністю звертань у «Розсипаних перлах» є катренна строфа. У збірці налічуємо 42 поезії з чотиривіршовими строфами (36,8 % від монострофічних). За формою римування їх можна поділити на строфи з повним (19, ≈45,2 % від катренів), з неповним римуванням (22, ≈52,4 %) та одну поезію з різностоповим римуванням. Щодо творів з повним

римуванням, то В. Пачовський явив поезії з парним, перехресним та оповитим способом. Парне римування в катренах (aabb) засвідчене у віршах «(В альбом Олі Г.)» та «Чи се на яві, чи у сні?». Наприклад:

Осілля ніч, – тебе нема,
Кімнатка зимна і німа,
З цвинтару чути шум беріз,
А в мене в оці повно сліз...¹⁴

Перехресне римування характерне для 15-ти поезій (35,7 % від усіх катренів). Тут поет вдався до двох моноримових схем:

1. ABAB – таке римове сплетіння властиве катренам поезій «Вийди–серденько (Rendez-vous)», «Ой житне колосся на лан поляглося...», «На що їхав на забаву...», «Ой як море стогне горе...», «Чому то як море філює...», «Ганусю, схили ся на груди...», «Моя Вандзя прогріває...», «Мій коник-вороник жене і дзвінками...» (53,3 % від усіх творів з похасхемним римуванням). Наприклад:

Ганусю, рожевий коралю,
Ганусю, лозино без сили,
Німію з великого жалю,
Нащо з ним тебе заручили?¹⁵

2. AbAb – таке римування засвідчено у віршах «Як трублять музики на труби...», «Дзюню, світ чужий для мене...», «Я знов стрінув коханне...», «Дзюниній мамі», «Ніч. Ти з підбитими очима...», «Чому так нічого, нічого...» (40 % від творів з перехресним римуванням). Наведемо строфу з поезії «Чому так нічого, нічого...», у якій проглядається вплив Г. Гайне:

Чому так нічого, нічого   A
Сказати тобі я не міг –   b
Нас було в покою за мною   A
Не міг я казати при всіх.   b
Раз тільки не було нікого,   A
То слів десь не стало моїх – b
Чому так нічого, нічого   A
Сказати тобі я не міг?..¹⁶   b

Різні схеми перехресного римування (aBaV, aVa'V, a'VaV) поет використав у поезії «Минувся баль, минувся баль...».

Оповите римування (abba) поет застосував у віршах «Ой ти соловій, золоте перо...» та «Ольдзюню, та чому знов так...»:

Ольдзюню, та чому знов так,
Так сумно серденьку чогось.
Так серденьку на жаль пішло –
А висловити той біль ніяк?!¹⁷.

Найбільше катренних поезій – 22 (52,3 % від усіх катренів) – поет написав з неповним римуванням. Катрени з одним неримованим (третім) рядком характерні для двох віршів (9 % від катренів з неповним римуванням). Вони навівають уявлення про тонічну імітацію східної форми рубаї. Поет

¹¹ Ibidem, P. 26.

¹² Ibidem, P. 108.

¹³ Ibidem, P. 121.

¹⁴ Ibidem, P. 61.

¹⁵ Ibidem, P. 59.

¹⁶ Ibidem, P. 133.

¹⁷ Ibidem, P. 61.

використовує ці катрени не окремо, а у вигляді звичайних строф.

ААВА – така схема римування у вірші «Маю трошки жаль на тебе...»:

Ти лиш ручку простягнула,
Очка до землі звернула –
Чув лишень я, що легенько є
Твоя ручка задрігнула...¹⁸

ААbА. Ця схема характерна для катренів поезії «В альбом Ганусі М.»:

Як вітер повіє, то я похилию ся,
Як ти усмінеш ся, то я поклоню ся,
На груди схилию ся, на грудях твоїх
Як хмара до сонця сьмію ся!¹⁹

Вірші з двома неримованими рядками (18, ≈ 81,2 від поезій з неповним римуванням) виявляють схеми:

1. ABCB. Така схема (як і силабічна, або хорейчна основа, характерна для фольклорного віршування і поезіям Г. Гайне) засвідчена у поезіях «І знов був я на забаві...», «Вітер гне в долину явір і ялину...», «Знов Гануся тай Гануся!», «Я не голуб сизокрилий...», «Віють вітри, віють буйні...», «І знов був я в однім домі...», «Ти була мені все рада...», «На забаві ми зійшлися...», «Ми самі були в сальоні...» (9 = 50 % із поезій з двома незаримованими рядками). Наприклад:

Ой від вітру з ніг валю ся,
А сльози не шлють ся —
Віють вітри, віють буйні,
Аж дерева гнуть ся!²⁰

2. AbCb – це римування фіксуємо в поезіях «Шелестить осика, хоч вітрець не віє...», «Ой нависли мої мисли...», «І знов був я на забаві...», «Чую в хаті: він приїхав!», «Чому ж ти очка спустила...», «Ой вже їду з того дому...», «Гонить колія з Поділля...» (7, = 38,8 % від поезій з двома неримованими рядками). В них так, як і в попередніх віршах, переважає хорейчний, здебільшого чотиристоповий ритм:

Лису голову рудава
Перед всіми поклоняв,
А мою, мою кохану
В ручку слизько цілував!²¹
(«Чую в хаті: він приїхав!»)

3. Ab'Cb'. Таке римування засвідчене в поезіях «Зашуміли густі лози...» та «Ой від вітру лози гнулись...», в основі ритму яких перебуває X 4, 3, 4, 3:

Білі ручки поламала
До одного пальчика,
А не пише, а не вишле
Листу ні кавальчика!²²
(«Зашуміли густі лози...»)

Різні схеми неповного римування фіксуємо у віршах «Тільки щастя, що при тобі...» (AbCb

і Ab'Cb') та «Ой чого-ж ти рожевієш...» (ABCB і ABc'B).

Нарешті різноспособове римування скріплює рядки вірша «В альбом Стефці Б.» (a'Ba'B і АААА). Римування упорядковане: змінюється через строфу. Наведемо приклад строфи з моноримом:

Перце з вітром вилітало,
Поки не опало –
Серце бити перестало,
Як тебе не стало!²³

Шістнадцять творів збірки (14 % від монострофічних) написані п'ятивіршами. За кількістю рим їх можна класифікувати на дворимові (11 = 68, 75 % від 5-віршових) та трьохримові (5 = 31, 25 %). За схемами римування та їх кількістю дворимові п'ятивірші розкладаються на п'ять підгруп.

1. АВААВ. Такі «римові сплети» характерні для вірша «Із дня на день я виглядаю»:

Чому ж так довго, так байдужно
Мовчить моя Гануся?..
Деся з другим сватаєть ся дружно,
А я так скнію осоружно,
Від вітру аж валю ся!²⁴

2. Схема AbAAb поєднує рядки поезії «Як щойно щойно зазоріє...», «В твоїх обіймах я полину...», «Звалив ся дуб, ялиця впала...», «Твоя правда! – ти пізнала...». Наведемо строфу з твору «Звалив ся дуб, ялиця впала...»:

Ти так витаєш ся зі мною,
А очи в тебе так горять –
Немов душа горить палкою
Єще любов'ю за мною,
Аж нерви всі мої дрожать!²⁵

3. aBaаВ. Ця схема римування властива віршам «І знов стає в очах мені...», «До тебе тягне щось мене...», «І знов зайшов я тут кудись...», «Мене знов тягне на той шлях...». Наприклад:

Похилена при нім ідеш,
Весь світ тобі байдуже –
Дитину на руках несеш,
Парасоль від слуги береш,
Бо сонце гріє дуже!²⁶

(«Мене знов тягне на той шлях...»)

4. Використання двох схем – AbAAb і Ab'AAb' фіксуємо у поезії «Буковинські зорі».

5. Різні способи та схеми римування ААbAb, AbAAb, Ab'AAb' – поет використав у вірші «Баль».

П'ять трьохримових творів розподілено так: 2 – моноримові, 3 – з двома схемами або з двома способами римування в межах одного вірша.

Схема римування в поезії «Розсипані перли («Скорше жар землі застине...»)» – ABCAB. У вірші «Ой як банда загреміла...» маємо перехресне

¹⁸ Ibidem P. 132.

¹⁹ Ibidem, P. 38.

²⁰ Ibidem, P. 118.

²¹ Ibidem, P. 93.

²² Ibidem, P. 46.

²³ Ibidem, P. 72.

²⁴ Ibidem, P. 45.

²⁵ Ibidem, P. 31.

²⁶ Ibidem, P. 111.

римування жіночих закінчень, а п'ятій верс – з чоловічими закінченнями – АВАВс. Специфікою поезії є те, що неримовані п'яті рядки строф римуються між собою. Однакові рими наявні у двох останніх строфах вірша. Наведемо їх:

Ми тихісінько кружали, А
Лиш лякери меркотіли, В
Тільки руки нам дрожали А
Тільки шовки шелестіли – В
В мовчанці усе! с
Але очі як палали! А
Як нам личка паленіли! В
Як нам груди філювали! А
Як нам серця стукотіли! – В
Слів нема на се!²⁷ с

У поезії «Пташка пташку доганяє...» фіксуємо дві схеми римування: ААВВс і ААВВс'. У вірші «Тиха нічка. Всі заснули...» у двох строфах використано два способи римування: АВССВ і ААВВс. У поезії «Ой вже Галя, моя Галя...» п'ятивірші римуються за схемою ААВВс, але у 3-ій строфі з'являється четвертий вид закінчень:

Така гожа коби рожа,
Як тополя серед поля,
А в рум'янцю така сила,
Що всі цвіти погасила,
Погасила, гей!²⁸

Останнє слово кожної строфи – «гей!» – повторюється у всіх строфах, маркуючи інтонаційне завершення строфи та підкреслюючи пісенність тексту.

Інші строфи, представлені у збірці, від 3-вірша до 7-ти, 8-ти, 9-ти, 10-ти, 12-вірша – використано не часто: від трьох до одного разу. Три рази (2,63 % від усіх монострофічних) поет вдався до десятивірша. Ця строфа характерна для поезій «В альбом Олі Д», «До вечері в шлюбнім строю...», «Прокотились три неділі...», пов'язаних між собою не лише тематично (наявні навіть текстуальні...), а й елементами форми: розмір – чотиристоповий хорей, схема римування – ААВВсDDEEc. Наведемо одну строфу:

Банда грає ідеально,
Всі танцюють капітально,
Всі уклони разом шлють ся,
Сукні в'ють ся, фракі гнуть ся,
Елегантний лянсіе!
Я танцюю з молодю,
В парі шепчемо з собою...
Що? – не будь такий цікавий,
Вість крилата, світ лукавий,
Хоч сам часто винен е!²⁹

(«До вечері в шлюбнім строю...»)

Двічі (1,75 %) поет вдавався до тривірша, семивірша та восьмивірша.

Тривірш застосовано у поезіях «Як ми, Дзюню, спізнавались...» та «Як зазуля весну чує...». У першій з них засвідчено дієслівні рими:

Як ми, Дзюню, спізнавались,
Сухі дуби розвивались,
Соловії розспівались!³⁰

У поезії «Як зазуля весну чує...» у терцетах римуються перші верси, треті – з третіми рядками усіх строф. Наприклад:

Стрілять цвіти серед руни, А
В нашім серці грають струни, А
Нам співає соловій. б
Всю цвітисте! всю зелене! С
Сьмій ся, любочко, до мене! С
Сльози котять ся з-під вій...³¹ б

Ймовірно, терцети в цьому вірші утворилися внаслідок поділу шестивіршів на дві частини. Семивіршові строфи характерні для творів «Мені сумно, дуже сумно...» (римування: AbCDACD) та «В альбом Марусі П.» (AAbcDDc). В обох випадках наявний один неримований рядок. У поезії «В альбом Марусі П.» неримований рядок утворився внаслідок поділу третього рядка на дві частини.

Та сонцем буде сонце й на заваллю;
Марусю, мій розтовчений хрустало,
Ти будеш все
Сьвята в очах моїх!
Бо ти в мені людину полюбила,
Висока женщино! Брутальна сила
Розбила нас – який великий гріх!³²

З восьмирядкових строф складаються поезії «Ой гай, гай, шумить гай...» з римуванням aBCadBEed та «Знов лелію я надію...» з римуванням ABCBDEFE. Строфи першої поезії, імовірно, утворилися внаслідок розривання на піввірші довгих версів гіпотетичного катрена:

Ой гай, гай, шумить гай, шелестить ліщина.
Завертай, вороний коню, гей проч, утікай!
Не так гай, як печаль, завелась дівчина,
Зарюмала карі очі – мому серцю жаль!

Будова восьмирядкової строфи вірша «Знов лелію я надію...» простіша: вона є графічно виділеним поєднанням двох катренів із неповним римуванням.

По одному разові (0,9 % від монострофічних форм) поет вдався до дев'ятивірша та дванадцятивірша.

Будова дев'ятивіршів поезії «Знов я здивав ту миленьку...» навіює уявлення про шестивірш, до якого додано терцет, третій рядок якого римується з попереднім третім та шостим версами:

Так і нині привиталась,
Привиталась, розмовлялась,
Ручку подала мені —
Та сама моя єдина,
Та кохана, та дівчина,
Що любив я на весні —
І я знов зі сну жахаюсь,
Знов не сплю і знов питаюсь,
Се на яві, чи у сні?³³
Схема римування: AAbCCbDDb.

²⁷ Ibidem, P. 39.

²⁸ Ibidem, P. 24.

²⁹ Ibidem, P. 99.

³⁰ Ibidem, P. 12.

³¹ Ibidem, P. 8.

³² Ibidem, P. 33.

³³ Ibidem, P. 81.

Дванадцятивірші поезії «Розвили ся вишні...» є, очевидно, сумою двох шестивіршів:

Ой грають музики,
Розносять ся крики
У танцю, – гей-гей!
Танцюють, гуляють,
Бо пари всі мають —
Той має і сей
Дівчину – рибчину,
Перлину єдину,
І в парі кружля,
Я з боку дивлю ся —
Далеко Гануся,
Далеко моя!³⁴

Схема римування AAbCCbDDeFFe.

Два вірші (1,7 % від усіх строфічних) – «Сідаймо на човен обоє...» та «Чорна тїнь, закривши очи...» – кваліфікуємо як різнострофічні. Перший з них має впорядковану пісенну композицію: приспівні – п'ятивірші з римуванням АВАВВ, заспівні – двовірші з римуванням аа:

Зіпри головку тут на груди;
Засни, Марусю, супокійно,
Хоч филия грозить нам усюди
Понуро, злющо, безнадійно,
Журби насіли душу рійно —
Я керми не попущу з рук,
Не бійся ворогів ні мук!³⁵

Поезія «Чорна тїнь, закривши очи...» складається з двох п'ятивіршів, розмежованих шестивіршем. Римування у п'ятивіршах: ААВВс; у шестивірші – ААВССб.

Висновки. Отже, у першій збірці «Розсипані перли» В. Пачовський використав лише строфічні форми (монострофічні – 98,3 %, різнострофічні – 1,7 %). У монострофічних поезіях засвідчено дев'ять видів строф (терцен, катрен, п'ятивірш, шестивірш, семивірш, восьмивірш, дев'ятивірш, десятивірш, дванадцятивірш), серед яких переважають шестирядкові, чотирирядкові, п'ятирядкові; решта строф наявні лише в одному – трьох віршах. Поет явив п'ять способів та двадцять сім схем римування (з урахуванням поєднання різних схем римування – значно більше).

Порівняння цих даних з аналогічним матеріалом щодо поетичної творчості 90-х років І. Франка, П. Карманського, Б. Лепкого зокрема та західноукраїнської поезії загалом закономірно виявляє спільне: домінування строфічних поезій (у В. Пачовського, як і в П. Карманського, – 100 %; із західноукраїнської поезії – 97 %), значна перевага монострофічних віршів (у В. Пачовського – 98, 3 %; у І. Франка – 95 %; у західноукраїнській поезії – 94 %), приблизно однакова частка тривіршових (у В. Пачовського – 1,75 %; у західноукраїнській поезії – 1,4 %, щоправда, в І. Франка – 3,6 %), п'ятивіршових (у В. Пачовського – 14 %; у Б. Лепкого – 19 %; щоправда у західноукраїнській поезії –

5,6 %), семивіршових (у В. Пачовського – 1,75 %; у західноукраїнській поезії – 1,2 %), дев'ятивіршових (у В. Пачовського – 0,9 %; у західноукраїнській поезії – 0,7 %), десятивіршових (у В. Пачовського – 2,6 %; у західноукраїнській поезії – 2 %), дванадцятивіршових (у В. Пачовського – 0,9 %, у західноукраїнській поезії – рідко) творів. Подібною була частка катренів із парним (у В. Пачовського – 4,76 %; у західноукраїнській поезії – 3,2 %; щоправда, у П. Карманського – 10,6 %) способом римування.

Водночас фіксуємо і відмінності між поетичними формами «Розсипаних перлів» та строфо-римою палітрою західноукраїнської поезії та її деяких представників. Це – значно менша частка різнострофічних (у В. Пачовського – 1,7 %; у західноукраїнській поезії – 6 %), катренних (у В. Пачовського – 36,8 %, у західноукраїнській поезії – 60,4 % у П. Карманського – 83,9 %), восьмивіршових (у В. Пачовського – 1,75 %; у західноукраїнській поезії – 5,8; в І. Франка – 7,1 %) творів; відсутність у В. Пачовського двовіршових поезій у монострофічних віршах та твердих строфічних форм і навпаки – помітно вищий відсоток шестивіршових поезій – 39,5 проти 6,2 у західноукраїнській поезії та 3,6 у П. Карманського. У В. Пачовського домінують катрени з неповним римуванням рядків – 52,3 %; у західноукраїнській поезії – 28 %, щоправда, в І. Франка – 31,5 %. Більшість із виявлених відмінностей можна пояснити як тяжінням В. Пачовського до фольклорних, літературно-пісенних форм (наприклад, Т. Шевченка) та строфо-римових структур інших поетів (наприклад, Г. Гайне), так і особистими версифікаційними уподобаннями поета.

Задля розуміння динаміки розвитку строфіки та римування у В. Пачовського варто вивчити у цьому аспекті його подальші збірки.

Борис Бунчук – доктор філологічних наук, професор кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Досліджує українське віршування XVIII –початку XX ст. Автор численних публікацій.

Наталія Реуцька – аспірантка кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Досліджує версифікацію Василя Пачовського. Авторка низки публікацій.

Borys Bunchuk – Doctor of Philology, Full Professor, Department of Ukrainian Literature, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Studies Ukrainian versification of the XVIII – early XX centuries. Author of numerous scientific works.

Natalia Reutska – Pot-graduate Student, Department of Ukrainian Literature, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Studies versification of Vasyl Pachovsky's poems. The author of a few publications.

Received: 25.05.2024

Advance Access Published: July, 2024

© B. Bunchuk, N. Reutska, 2024

³⁴ Ibidem, P. 35.

³⁵ Ibidem, P. 29.